

Posudek oponenta dizertační práce

Dizertant: **Mgr. Alex Ivančo**

Název práce: **Nestátní právní systémy a pluralismus práva**

Obor: teorie práva

Program: teoretické právní vědy

Oponent: prof. JUDr. Pavel Holländer, DrSc.

Pracoviště oponenta: Ústav teorie práva Gustava Radbrucha, Právnická fakulta UPJŠ, Kováčska 26, 040 75 Košice

I.

Aktuálnost zvoleného tématu a cíl dizertace

Dizertant v předmluvě ke své práci seznamuje čtenáře se svojí zkušeností z cest po Jižní Americe, s neúspěšnými pokusy spojovat rozvojovou pomoc s implantováním zahraničních modelů právních systémů. V této souvislosti formuluje svoji motivaci i východisko svého zamyšlení (s. 11): „Uvědomil jsem si nicméně, že myšlenková bariéra, které bránila autorům rozvojových projektů využít místních nestátních mechanismů řešení sporů, tedy jejich přílišné zhlédnutí se v právním centralismu národního státu, je tatáž, kterou vnímám kolem sebe, když přijdou na řadu alternativní metody řešení sporů, ať už v rámci našeho státu anebo mezinárodní. Možná je to dědictví systematické likvidace občanské společnosti a zejména spolkových aktivit, kterou si česká společnost prošla během druhé světové války a pak v průběhu totality, které brání v rozvoji mechanismů řešení sporů uvnitř těchto podskupin, mimo stát, jeho normy a soudy. Pokud by tato práce mohla přispět k většímu poznání různorodosti nestátních právních systémů a dát podnět k jejich využití u nás, považoval bych to za úspěch.“

Zvolání Friedricha Nietzsche: „Bůh je mrtev“, jako by předznamenalo bouřlivé dějiny střední Evropy 20. století, spjaté s kataklyzmaty světových válek, genocid, vyhnání, převratů, a tím i nezbytností nových začátků. Tyto otřesy, společně s faktory jinými (např. technologickým optimismem, masivními demografickými posuny, atd.) nemohly nemít za následek ústup vlivu náboženství, morálky, tradice a slušnosti. Úpadek neprávních normativních systémů pak nezbytně přenáší zátěž společenského rozhodování zajišťujícího vnitřní mír na právní systém, stáváme se svědky dramatického nárůstu této zátěže. Zkoumání důvodů úpadku neprávních normativních systémů v našem kulturním prostředí, zkoumání možností jejich revitalizace, považuji za právně-teoretické téma mimořádné aktuálnosti.

Dizertant formuluje srozumitelné a rozumně odůvodněné cíle dizertace: patří mezi ně spojení plurality normativních společenských systémů a lepšího zajištění přístupu je spravedlnosti, upuštění od představy státního monopolu na generování institucionální spravedlnosti (s. 12-13, 18).

II.

Struktura práce – zvolené metody zpracování

Dizertaci autor otevírá úvahou o právním pluralismu, opíraje se přitom zejména o teze J.Griffithse. V centru tohoto zamyšlení je nutnost spojení pojmu právního normativního systému s kategorií suverénního státu, anebo přijatelnost současné existence vícero právně-normativních systémů, z nichž některé existují ve vztahu ke státu samostatně. Rekapituluje na tomto místě ideje zakladatele právní sociologie Eugena Ehrlicha, právních antropologů Sally Falk Moore a Leopolda Pospíšila, právních teoretiků Johna Griffithse či Briana Tamanahy a Gunthera Teubnera, a dále nachází příklady spontánní tvorby normativních systémů ve vnitrostátním i mezinárodním rámci. Od mapování významných osobností v dalším výkladu postupuje autor tak říkajíc ad rem: aplikujíc myšlenky Maxe Webera a přístupy právní antropologie analyzuje kategorii společenských normativních systémů, věnuje se jejich klasifikaci, jejich vztahem ke státnímu normativnímu systému (kupř. inkorporací

normativních systémů původních obyvatel v koloniích, resp. v nově se z nich utvářejících státech, možnostmi uznání nestátních normativních systémů ze strany státu, důvody či motivy tohoto uznání). Dizertant v další části práce upozorňuje na nutnost uvědomění si nejen plurality normativních systémů, nýbrž i plurality jejich vymahatelnosti. Za zajímavý považuji exkurz o náboženských soudech ve Velké Británii či Kanadě, či exkurz o zvýšeném zájmu o neformální řešení sporů, mediaci v důsledku nespokojenosti veřejnosti se soudním systémem. Obloukem úvah se dizertant vrací ke strukturování důvodů právní plurality, reálného bytí vícero společenských normativních systémů: spatřuje je v historických souvislostech společenství, v sociální struktuře společnosti, v překonávání vnitřních konfliktů. Určitě to byla i osobní zkušenost, jež vedla dizertanta k detailnějšímu popisu fenoménu právního pluralismu v Latinské Americe (a to zejména s ohledem na právní systémy původních obyvatel). V závěrečné kapitole se jednak vrací k obecným úvahám – ke kritériím ingerence státu do mimosoudního rozhodování sporů, jednak setrvává u seznamování čtenáře se situací v Jižní Americe, tentokrát v Chile, posléze v Jihoafrické republice a posléze přechází k prostředí kyberprostoru. Závěr dizertace je přehledným shrnutím formulovaných problémů a autorem koncipovaných tezí.

Dizertační práce je výsledkem aplikace řady vědeckých metod, zejména pak metod právní sociologie, antropologie práva, metody právní komparace. Kromě toho považuji za důležité ocenit metodologický způsob podání práce: autor v celém jejím průběhu čtenáři zpřístupňuje řadu nových informací a neopomíjí vždy a opakovaně shrnout závěry, k nimž ve výkladu dochází.

III.

Připomínky k textu

Text samotný neobsahuje nepřesnosti, nevyvolává potřebu zvláštních připomínek. Přirozeně, čtenáři výklad evokuje řadu asociací. Pouze jako ilustraci několik uvádím:

- Přemýšlení o právním pluralismu předpokládá přijetí určité představy o pojmu práva. Kloním se ke skepsi vůči ambici vymezit univerzální pojem práva z hlediska času i prostoru (dějin i kultur), jakož i z hlediska aplikovaných metod a úhlů pohledu na právo. Připomínám v této souvislosti myšlenku Dreierovu, podle níž kriteria adekvátnosti pojmu práva vyplývají ze specifických výzkumných aspektů těch disciplin, jež se právem zabývají. To znamená, že existuje, jak zdůrazňuje Ralf Dreier, vícero pojmů práva, jež jsou ve stejné míře legitimní a adekvátní.¹ Stejný závěr sdílím i ohledně časoprostorové univerzality pojmu práva: „nemám v žádném případě žádné těžkosti říct, že pojem práva, o který mi tady jde, je pojmem práva v demokratickém (a sociálním) právním státě, nezávisle na tom, zdali a jak lze pro něj odůvodnit univerzální nárok na platnost“.² Od přijetí této představy se pak odvíjí přístup k porozumění pojmům právního systému, jejich eventuální plurality, jakož i porozumění pojmu společenských normativních systémů. Dizertaci by v této souvislosti obohatila kontrapozice teoretických stanovisek a úsilí porozumět jim, tj. ukázat i klíčové argumenty oponentů pojmu právního pluralismu.
- s. 68 a násl., s. 158 a násl.: V souvislosti s úvahami o pluralitě vymahatelnosti společenských normativních systémů a o vztahu rozhodčích sudů a státu by pro čtenáře bylo jistě zajímavé nastínit vývoj judikatury Ústavního soudu ČR k přezkumu rozhodnutí rozhodčích soudů.
- s. 70 a násl.: V úvaze o rozhodování sporů islámskými náboženskými autoritami a ve výkladu na s. 71 o náboženských soudech jde o problematiku rodinného práva, v Evropě se ale v současnosti otevírá otázka tzv. islámské paralelní justice, v níž o celé škále vlastnických či obligačních sporů mezi muslimy rozhodují islámské náboženské autority bez ingerence státu (viz kupř Kathrin Bauwens, *Religiöse Paralleljustiz. Zulässigkeit und*

1 R. Dreier, *Der Begriff des Rechts*. In: R. Dreier, *Recht – Staat – Vernunft*. Frankfurt am Main 1991, s. 108.

2 Tamtéž, s. 112.

Grenzen informeller Streitschlichtung und Streitentscheidung unter Muslimen in Deutschland. Duncker & Humblot, Berlin 2016. 273 s.).

IV.

Jazyková a grafická úroveň

Práce je koncipována čtivým, přístupným způsobem. Má v sobě potenciál zaujmout čtenáře i svým jazykem. Prosakuje jí zájem autora o zvolené téma. Graficky je pak dizertace podána přehledně a systematicky.

V.

Otázky k obhajobě

- V čem spatřujete podobnosti a rozdíly ve Vašem popisu kontextů a intencí vývoje právního pluralismu v zemích Latinské Ameriky a stávající situací zemí střední Evropy?
- Jsou právně-teoretické diference v akceptování pojmu právního pluralismu pouze nominalistické povahy, nebo mají i rozumné věcné zdůvodnění?

VI.

Závěry

- Autor ve své dizertační práci **prokázal** široký odborný rozhled ve zkoumané problematice. Dizertace přináší řadu poznatků, její rozhodující přínos je přínos informační. Škoda, že dizertant nevyužil v širší míře pohled, jenž zmiňuje v úvodu práce – a to myšlenku, dle níž zkoumání fungování problematiky plurality společenských normativních systémů v konkrétní společnosti je v rozhodující míře věcí kontextuální. Právě kontextuální přístup by snad byl s to nabídnout ve svých důsledcích i teoretická zobecnění s průměty i pro naší, vnitrostátní situaci. .
- Práce je napsána na adekvátní odborné úrovni, **splňuje** požadavky kladené na dizertační práce v daném oboru, pročež doporučuji jejímu autoru, Mgr. Alexu Ivančovi po její obhajobě udělení titulu PhD.

V Brně, dně 18. srpna 2017

Prof. JUDr. Pavel Holländer, DrSc.